

LAŽNO FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE

FALSE FINANCIAL REPORTING

Predrag Vuletić

„Železnice Srbije“ a.d., Beograd, Srbija

© MESTE NGO

JEL category: **G18, G32, M42**

Apstrakt

Finansijsko izveštavanje mora da bude pouzdano i relevantno i da rezultira istinitim i objektivnim izveštajima, jer se na taj način obezbeđuje stabilnost i pouzdanost finansijskog sistema. Informacije moraju biti kvalitetne. Koncept kvaliteta podrazumeva multidimenzionalnost, odnosno posmatranje kvaliteta kako sa stanovišta različitosti karakteristika izveštaja, tako i sa stanovišta različitosti zahteva korisnika. Korisnici informacija trebaju da imaju visok stepen poverenja, a takav odnos pruža sigurnost. Investitori, poverioci, država i slično, donose različite poslovne i finansijske odluke na osnovu informacija sadržanih u izveštajima. Ulepšavanje slike o finansijskom položaju preduzeća i prikazivanje rezultata poslovanja boljim nego što jesu, od strane vlasnika i menadžera je glavni uzrok učestalih prevara i pronevera. Brojni skandal, ukazuju na neophodnost boljeg zakonskog uređenja ove oblasti. Do sada su učinjeni koordinirani naponi profesionalnih računovodstvenih organizacija, računovodstvene profesije, različitih zakonodavnih i regulatornih tela u pravcu formulisanja pravila i mehanizama kontrole. To je rezultiralo donošenjem internacionalnih finansijskih standard za izveštaje. Osnovni cilj ovog rada je upoznavanje sa praksom lažnog izveštavanja, odnosno sa praksom kreativnog računovodstva, kao i sa merama za otkrivanje i sprečavanje manipulacija prilikom sastavljanja izveštaja.

Ključne reči: *finansijski izveštaji, prevare, manipulacije, otkrivanje, sprečavanje, lažno finansijsko izveštavanje.*

Abstract

Financial reporting must be reliable and relevant, and result in a true and objective reports, because in this way ensures the stability and reliability of the financial system. The information must be quality. The concept of quality includes multi-dimensional, ie observing the quality of the aspect of various characteristics of the report, and from the standpoint of diversity requirements. The users of information need to have a high degree of trust, and such a relationship provides security. Investors, creditors, the state and the like, bring a variety of business and financial decisions based on information contained in the reports. The appearance of the image on financial position of the company and the presentation of results of operations better than they are, by the owners and managers is the main cause of frequent fraud and embezzlement. Numerous scandals point to a better legal regulation of this area. So far they have made coordinated efforts of the professional accountancy bodies, the accounting profession, and the various legislative and regulatory bodies in the direction of formulating rules and control mechanisms. That resulted the adoption of International Financial Reporting Standards. The main goal of this paper is to

Adresa autora:

Predrag Vuletić

pedjanalog@gmail.com

introduce the practice of false reporting, and with the practice of creative accounting, as well as measures to detect and prevent manipulation in the preparation of the report.

Keywords: *financial statements, fraud, manipulation, detection, prevention, fraudulent financial reporting*

1 UVOD

Savremene uslove poslovanja karakteriše finansijska nesigurnost i nestabilnost, kao i neizvesnost tržišta, što dovodi do povećanja stepena rizika od lažnog finansijskog izveštavanja. U skladu sa tim, privredna društva su sve više podložna nezakonitim radnjama i manipulacijama od strane menadžera, zaposlenih i drugih lica, što ima za posledicu sastavljanje lažnih finansijskih izveštaja.

Lažno finansijsko izveštavanje predstavlja dugogodišnji problem, ali mu se veća pažnja posvećuje u skorije vreme. Brojni finansijski skandali koji su se desili sa pojavom globalne finansijske krize, kao i skandali i prevare koje su se dogodile krajem prošlog i početkom ovog veka, doprineli su da se akcenat stavi na pouzdanost i istinitost finansijskog izveštavanja.

Štete, odnosno posledice koje nastaju zbog prezentovanja lažnih finansijskih izveštaja su brojne, utiču na različite interese i nisu uvek adekvatno procenjene. Samo neke od negativnih posledica lažnog finansijskog izveštavanja su: smanjenje kvaliteta, pouzdanosti, transparentnosti i integriteta finansijskog izveštavanja, manji kredibilitet i poverenje tržišta kapitala u pouzdanost finansijskih informacija, stečaj ili veliki ekonomski gubici kompanija koje učestvuju u lažnom finansijskom izveštavanju, sumnja u efikasnost revizije finansijskih izveštaja, smanjen kredibilitet i poverenje u računovodstvenu i revizorsku profesiju, negativan uticaj na ekonomski rast i prosperitet jedne nacije, itd (Petrova, 2008).

Rad je organizovan na sledeći način. U prvom delu rada predstavljene su osnovne karakteristike finansijskih izveštaja. U drugom delu predstavljeno je pojmovno određenje, motivi i posledice lažnog finansijskog izveštavanja. U trećem delu rada razmotreno je otkrivanje i sprečavanje prevara u finansijskim izveštajima, kao i neke od najčešće korišćenih metoda za otkrivanje prevara, dok je u četvrtom delu rada predstavljeno finansijsko izveštavanje u svetu,

odnosno brojni skandali koji su se desili u svetu, kao i finansijsko izveštavanje u Srbiji. Na kraju rada su data zaključna razmatranja, kao i pregled citiranih radova.

2 KARAKTERISTIKE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Tradicionalni finansijski izveštaji jesu bilans stanja i bilans uspeha i oni predstavljaju osnovu finansijskog izveštavanja u svetu. U Srbiji, prema Zakonu o računovodstvu i reviziji (Službeni glasnik RS, br.46/2006, 111/2009 i 62/2013) finansijski izveštaji obuhvataju: bilans stanja, bilans uspeha, izveštaj o tokovima gotovine, izveštaj o promenama na kapitalu, napomene uz finansijske izveštaje i statistički aneks. Finansijski izveštaji malih preduzeća, kao i preduzetnika, obuhvataju: bilans stanja, bilans uspeha i statistički aneks. Bilans stanja predstavlja pregled imovine, obaveza i kapitala na određeni dan, odnosno prikazuje trenutnu sliku finansijskog položaja preduzeća, u određenom vremenskom trenutku, na kraju godine. Bilans uspeha predstavlja pregled prihoda, rashoda i rezultata (dobitak ili gubitak) ostvarenih u određenom vremenskom periodu. Za razliku od bilansa stanja, koji se sastavlja na određeni dan, najčešće 31. decembar, bilans uspeha se sastavlja za određeni vremenski period, obično za jednu godinu (Knežević, 2009). Izveštaj o tokovima gotovine prikazuje tokove gotovine po osnovu poslovnih, investicionih i aktivnosti finansiranja (Malinić, 2001), odnosno pruža informacije o primanjima i izdavanjima gotovine i gotovinskih ekvivalenta tokom određenog obračunskog perioda. Izveštaj o promenama na kapitalu pruža informacije o promenama na kapitalu tokom određenog obračunskog perioda. Statistički aneks sadrži određene statusne i statističke podatke. Napomene uz finansijske izveštaje sadrže osnovu za sastavljanje finansijskih izveštaja i primenjene računovodstvene politike, kao i druga obelodanjivanja u skladu sa standardima finansijskog izveštavanja, kao i zakonskom i profesionalnom regulativom (član 25, Zakona o računovodstvu i reviziji).

Sastavljanje finansijskih izveštaja se bazira na određenim principima, odnosno načelima bilansiranja i urednog knjigovodstva. Postoje brojne klasifikacije načela, a najznačajnija su: going-concern princip, princip konzistentnosti, načelo opreznosti, načelo istinitosti, princip identiteta, načelo jasnosti i princip razgraničenja prihoda i rashoda.

Going-concern princip podrazumeva da se preduzeća osniva da bi dugoročno poslovala, a ne da se likvidira u što kraćem roku.

Princip konzistentnosti podrazumeva da se iz perioda u period primenjuju ista pravila procenijavanja, kako bi se obezbedio materijalni kontinuitet. Najvažnije sredstvo kontrole poslovanja preduzeća jeste uporedivost bilansa, tako da je materijalni kontinuitet preduslov uporedivosti bilansa.

Načelo opreznosti podrazumeva da se imovinski predmeti procenjuju po nabavnim cenama, odnosno cenama koštanja, u zavisnosti od toga koje su cene niže. U okviru principa opreznosti, razvijeni su odgovarajući principi, a to su: *princip realizacije i impariteta* (princip realizacije zahteva da se prilikom sastavljanja bilansa u obzir uzmu samo dobiti i gubici koji su realizovani, dok princip impariteta u obzir uzima samo dobitak koji je realizovan, a što se tiče gubitka-uzima u obzir ne samo realizovane, već i one koji nisu realizovani, ali su izvesni), *princip dnevne i niže vrednosti* (princip dnevne vrednosti – procenijavanje po dnevnim cenama, dok princip niže vrednosti zahteva procenijavanje imovinskih predmeta po nižoj ceni – nabavnoj ceni ili ceni koštanja, a ako je tržišna cena niža od nabavne cene, onda se za bilansiranje uzima tržišna cena), *princip najviše vrednosti*, koji zahteva bilansiranje obaveza po najvišim mogućim iznosima.

Načelo istinitosti tangira materijalnu, odnosno unutrašnju stranu bilansa, odnosno odnosi se na problem procenijavanja i vrednovanja bilansnih pozicija. Bilans je istinit, u relativnom smislu, kada je sastavljen u skladu sa važećim zakonskim propisima i opšteprihvaćenim računovodstvenim principima i standardima, dok apsolutna istinitost bilansa ne postoji.

Princip identiteta podrazumeva podudarnost bilansa otvaranja svake poslovne godine i zaključnog bilansa prethodne poslovne godine,

odnosno podrazumeva vezu između dva bilansa u određenom vremenskom trenutku.

Princip jasnosti tangira formalnu sadržinu bilansa, odnosno njegov spoljašnji izgled i zahteva da istinite činjenice ne budu prikazane nejasno, neshvatljivo i nepregledno.

Princip razgraničenja prihoda i rashoda podrazumeva da tekućem obračunskom periodu treba dodeliti one rashode i one prihode koji su u njemu nastali, bez obzira da li su isplaćeni, odnosno naplaćeni (Ranković, 2007).

Finansijsko izveštavanje mora da bude relevantno i pouzdano i da rezultira objektivnim i istinitim finansijskim izveštajima. Informacije koje su sadržane u finansijskim izveštajima moraju biti kvalitetne, kako bi obezbedile sigurnost i visok stepen poverenja, kako kod internih, tako i kod eksternih korisnika. Brojni korisnici finansijskih izveštaja donose različite poslovne i finansijske odluke na osnovu informacija sadržanih u finansijskim izveštajima. Najvažniji korisnici finansijskih izveštaja su investitori, poslovni partneri, poverioci, državne institucije, zaposleni, zvanična statistika, najšira javnost i slično. Kvalitet odluka koje donose korisnici finansijskih izveštaja zavisi od kvaliteta finansijskog izveštavanja. Koncept kvaliteta finansijskih izveštaja podrazumeva multidimenzionalnost, odnosno posmatranje kvaliteta kako sa stanovišta različitosti karakteristika finansijskih izveštaja, tako i sa stanovišta različitosti zahteva korisnika. Najznačajnije dimenzije kvaliteta finansijskih izveštaja jesu relevantnost, pouzdanost, uporedivost, razumljivost, blagovremenost i racionalnost.

Relevantnost kao dimenzija kvaliteta se ogleda u uticaju neizostavnosti izveštaja za donošenje poslovnih i finansijskih odluka, zbog njihovih atributa, predvidljivosti i potvrdivosti. Finansijski izveštaji su relevantni i kvalitetni ukoliko pomažu korisnicima da sa informacijama o proteklim događajima, koje su potvrdive, mogu vršiti predviđanja budućih događaja.

Pouzdanost kao dimenzija kvaliteta podrazumeva da finansijski izveštaji budu oslobođeni grešaka i pristrasnosti, kako bi korisnici bili pouzdani da verno prikazuju odgovarajuća stanja ili promene. U skladu sa tim, izveštaji treba da budu sastavljeni oprezno i

neutralno, zatim, da budu potpuni i reprezentativni.

- *Opreznost* podrazumeva da, u uslovima neizvesnosti, postoji određeni stepen obazrivosti pri prosuđivanju.
- *Neutralnost* podrazumeva odsustvo predrasuda i pristrasnosti prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja, odnosno da se prikazivanjem informacionih sadržaja ne utiče na korisnike da prilikom odlučivanja donose odluke prema očekivanjima sastavljača finansijskih izveštaja.
- *Reprezentativnost* podrazumeva sastavljanje finansijskih izveštaja sa reprezentativnom verodostojnošću i sa što manje rizika.
- *Potpunost* podrazumeva da finansijski izveštaji treba da budu sveobuhvatni.

Uporedivost kao dimenzija kvaliteta je u skladu sa principom konzistentnosti i podrazumeva da finansijski izveštaji mogu da budu uporedivi u više uzastopnih perioda, kako bi korisnici mogli da adekvatno procene njihove informacione sadržaje.

Razumljivost kao dimenzija kvaliteta podrazumeva da su finansijski izveštaji primereni sposobnostima korisnika da ih rezume i koristi prilikom donošenja odluka. Za razumljivost su odgovorni sastavljači, a korisnici moraju da ovladaju znanjima i veštinama kako bi razumeli informacije koje su prezentovane u izveštajima.

Blagovremenost podrazumeva da se finansijski izveštaji sastavljaju i prezentiraju pravovremeno, jer zakasnelost može biti prepreka u njihovom korišćenju.

Racionalnost podrazumeva zahtev za sastavljanje adekvatnih, potrebnih izveštaja, uz što niže troškove, odnosno odnosi se na zahtev da kvalitet finansijskih izveštaja može biti određen odnosom njihovih koristi i troškova (Malinić, 2008.).

Ukoliko su finansijski izveštaji kvalitetni, odnosno ukoliko se sastavljaju u skladu sa načelima i principima finansijskog izveštavanja i odgovarajućim standardima finansijskog izveštavanja, odnosno profesionalnom regulativom, odluke koje donose korisnici ovih izveštaja biće kvalitetne.

Osnovni cilj finansijskih izveštaja je da pruže relevantne, pouzdane, razumljive i uporedive informacije o finansijskom i prinostnom položaju preduzeća. Dakle, finansijski izveštaji se sastavljaju sa ciljem da pruže informacije o finansijskom položaju, što nam omogućava bilans stanja i izveštaj o promenama na kapitalu, zatim, da pruže informacije rezultatima poslovanja, što omogućava bilans uspeha, izveštaj o promenama na kapitalu i izveštaj o novčanim tokovima, i da pruži informacije o novčanim tokovima, što omogućava izveštaj o novčanim tokovima. Finansijski izveštaji pružaju i informacije koliko je rukovodstvo dobro upravljalo resursima koji su mu povereni od strane akcionara.

3 LAŽNO FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE

Računovodstvo se može podeliti na čisto i kreativno računovodstvo. Čisto računovodstvo podrazumeva realno finansijsko izveštavanje i prikazivanje prave finansijske pozicije i prinostne snage preduzeća. To je legalno i legitimno računovodstvo, gde se finansijski izveštaji sastavljaju u skladu sa propisanim okvirom, koje ne sadrži greške i nepravilnosti koje su materijalno značajne i koje objektivno prikazuje finansijski i prinostni položaj preduzeća. Kreativno računovodstvo ne prikazuje pravu finansijsku i prinostnu snagu preduzeća i to je nelegalno i nelegalno računovodstvo. Pod kreativnim računovodstvom se podrazumevaju sve računovodstvene prakse koje su namerno sprovedene kako bi se korisnicima finansijskih izveštaja prezentirala željena, a ne stvarna prinostna i finansijska pozicija preduzeća (Kaparavlović, 2011).

“Lažno finansijsko izveštavanje se definiše kao nameran pogrešan iskaz ili izostavljanje određenih podataka (iznosa) ili obelodanjivanja u finansijskim izveštajima, sa ciljem da se prevare korisnici finansijskih izveštaja (vlasnici, investitori, kreditori, poreski organi itd.).“ Zloupotreba računovodstvenih opcija i procena, neprofesionalna primena računovodstvenih načela i standarda, kompleksnost poslovnih transakcija, neetičko ponašanje u procesu finansijskog izveštavanja i slično, imaju za posledicu da informacije koje su obelodanjene u

finansijskim izveštajima odstupaju od ekonomske realnosti.

Lažnom finansijskom izveštavanju najčešće pribegavaju menadžeri, iz sledećih razloga: održavanja poverenja investitora, smanjenja poreza na dobit, poboljšanja poslovnih performansi, ispunjenja očekivanja analitičara, povećanja iznosa plata (naknada) ili bonusa i zadovoljenja kreditnih zahteva. Posledice lažnog finansijskog izveštavanja su: gubitak poverenja u verodostojnost i pouzdanost finansijskog izveštavanja od strane korisnika finansijskih izveštaja, stečaj i veliki finansijski gubici, degradiranje efikasnosti i efektivnosti korporativnog upravljanja, gubitak kredibiliteta računovodstvene i revizorske profesije, itd.

Lažno finansijsko izveštavanje ima za cilj lažno prikazivanje finansijskog položaja i rezultata poslovanja preduzeća, a može da uključuje:

- manipulaciju, prepravku ili falsifikovanje računovodstvene evidencije ili prateće dokumentacije koja se koristi prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja,
- namerna izostavljanja ili lažna, odnosno netačna predstavljanja značajnih događaja ili transakcija u finansijskim izveštajima,
- namernu grešku ili primenu računovodstvenih principa (Bešlić, Bešlić, Zakić, 2014).

U okviru lažnog finansijskog izveštavanja, odnosno kreativnog računovodstva, menadžment preduzeća može koristiti određene mere i uticati na:

- bilans stanja, odnosno visinu iskazane neto imovine,
- bilans uspeha, odnosno visinu iskazane dobiti, i
- visinu iskazane neto gotovine iz operativne, odnosno poslovne aktivnosti.

Dakle, lažno finansijsko izveštavanje može da se kreće u dva pravca, a to su: prikazivanje lošijeg imovinsko-finansijskog položaja i manjeg finansijskog rezultata i prikazivanje boljeg imovinsko-finansijskog položaja i većeg finansijskog rezultata.

Iskazivanje većeg finansijskog rezultata se može postići ili potcenjivanjem rashoda ili precenjivanjem prihoda. Za iskazivanje većeg finansijskog rezultata prisutni su različiti motivi

menadžmenta preduzeća, a najčešći su: rast cena akcija, privlačenje novih investitora i održavanje poverenja postojećih investitora, isplata većih dividendi, zadržavanje postojeće pozicije menadžera, povoljniji uslovi za nova zaduživanja, i drugi motivi. Za iskazivanje većeg finansijskog rezultata, u praksi se više pribegava manipulacijama sa visinom prihoda, iz razloga što su veće koristi od manipulacije prihodima, nego rashodima, u smislu poboljšanja boniteta preduzeća ili poboljšanja pojedinih pokazatelja koji se koriste u finansijskog analizi. Za precenjivanje poslovnih prihoda, menadžeri najčešće pribegavaju:

- preranom iskazivanju prihoda, koje podrazumeva priznavanje prihoda od prodaje opreme koja zahteva instaliranje, a pre izvršenog instaliranja, priznavanje prihoda od usluga koje nisu izvršene ili kada proizvodi nisu otpremljeni kupcu, priznavanje prihoda od prodaje robe komisionaru pre nego što je roba prodana krajnjem kupcu,
- iskazivanju nepostojećih prihoda, koje se dešava kada se iskazuju prihodi od isporuke proizvoda koji nemaju ekonomsku vrednost, kada se proizvodi prodaju kupcima koji nisu preuzeli obavezu plaćanja, zatim, priznavanjemprihoda od kreditora kao prihod preduzeća i kada se prikazuju prihodi od prodaje robe koju kupci nisu tražili,
- precenjivanju ostvarenih prihoda, koje podrazumeva da se prihodi od isporuke robe preduzećima od zajedničkog interesa obračunavaju po većim cenama od tržišnih,
- uključivanjem neposlovnih prihoda u poslovne prihode, čime se povećavaju poslovni prihodi.

Na visinu prihoda, menadžeri mogu uticati i izvršavanjem određenih poslovnih transakcija, od kojih su najpoznatije last minut transakcije, odnosno ubrzavanje prodaje, koje je naročito izraženo na kraju obračunskog perioda, kada menadžeri nisu izvršili planirani obim prodaje. U poslovne transakcije koje utiču na visinu iskazanih prihoda spada i prodaja imovine po cenama koje su veće od knjigovodstvene vrednosti.

Iskazivanje većeg finansijskog rezultata putem precenjivanja prihoda dovodi do povećanja neto imovine i prikazivanja boljeg imovinsko-finansijskog položaja preduzeća. Precenjivanjem

neto imovine obmanuće se poverioci i pozitivno će se uticati na racio zaduženosti.

Drugi način za iskazivanje većeg finansijskog rezultata i prikazivanje boljeg imovinsko-finansijskog položaja preduzeća jeste potcenjivanje rashoda. Potcenjivanje rashoda se vrši na sledeći način:

- izvršenom kapitalizacijom troškova koji ne obezbeđuju buduće koristi (npr. ne uzimanjem u obzir rashoda kao troškova perioda u kom su nastali, aktiviranjem troškova istraživanja i razvoja za koje postoji mala veza sa budućim koristima),
- pre niskim odmeravanjem, odnosno potcenjivanjem rezervisanja tekuće godine, što dovodi do smanjenja rashoda i povećanja rezultata, dok će ukidanje rezervisanja naredne godine imati obrnuti efekat, odnosno povećanje rashoda i smanjenje rezultata,
- pre niskim otpisivanjem imovine i
- promenom politike računovodstva (npr. primena FIFO umesto LIFO metode procenjivanja zaliha, linearne umesto degresivne metode otpisivanja fiksnih sredstava itd.).

Iskazivanje manjeg finansijskog rezultata se može postići ili precenjivanjem rashoda ili potcenjivanjem prihoda, što je posledica sledećih motiva menadžmenta preduzeća: odlaganje plaćanja poreza, odnosno utaja poreza, jer manji finansijski rezultat i lošiji imovinsko-finansijski položaj imaće za posledicu manji porez na imovinu, manji porez na dobit i manji porez na dodatu vrednost, zatim, skrivanje visoke rentabilnosti od konkurencije, neprivlačenje pažnje kontrolnih i regulatornih organa i čuvanje profita za crne dane, u smislu da se u dobrim poslovnim godinama dobitak smanjuje i stvaraju se tihe rezerve, da bi se iskoristio u lošim poslovnim godinama. Mere koje se koriste za iskazivanje manjeg finansijskog rezultata putem manipulacija sa prihodima, odnosno putem potcenjivanja prihoda, su iste kao i u slučaju iskazivanja većeg finansijskog rezultata, samo što se kreću u suprotnom pravcu, a to su: potcenjivanje prikazanih prihoda, neiskazivanje nastalih prihoda, odlaganje priznavanja prihoda i druge mere. Sa druge strane, mere koje se koriste za precenjivanje rashoda su: iskazivanje rashoda budućeg perioda kao rashoda tekućeg perioda,

preterano rezervisanje, preterano otpisivanje imovine, i slično. Merama kojima se utiče na iskazivanje manjeg finansijskog rezultata, utiče se i na smanjenje neto imovine, odnosno sopstvenog kapitala, odnosno na prikazivanje lošijeg imovinsko-finansijskog položaja (Kaparavlović, 2011).

4 OTKRIVANJE I SPREČAVANJE PREVARA U FINANSIJSKIM IZVEŠTAJIMA

Iako je veoma teško otkriti lažno finansijsko izveštavanje, ipak nije nemoguće. Sprečavanje prevara i manipulacija prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja predstavlja bolje rešenje, ali preduzeća treba da razmotre i odgovarajuće mere za otkrivanje prevara, koje će da sprovedu interni revizori. Postupci koji olakšavaju otkrivanje prevara u finansijskim izveštajima, sadrže:

- periodične preglede glavne knjige i evidencije transakcija koje izgledaju nelogično, kao što su kasno evidentirane transakcije, pogrešno ili delimično evidentirane transakcije, nedopuštene ili nepodržive transakcije, kao i brojne ispravke knjiženja u dnevniku,
- periodičnu primenu analitičkih postupaka istraživanja neuobičajenih finansijskih trendova, kao što su neočekivana smanjenja ili povećanja cene koštanja prodaje, rashoda, potraživanja i zaliha itd,
- istragu sumnjivih aktivnosti i
- vršenje ispitivanja u vezi sa procenom prevara (Stefanović, 2000).

Korišćenje odgovarajućih računarskih softvera predstavlja jedan od načina za otkrivanje prevara u finansijskim izveštajima. Korišćenje sofisticiranih računarskih softvera treba da omogući praćenje i evidentiranje nelogičnosti u knjiženju, korišćenju neadekvatne dokumentacije, postupcima zaposlenih i slično. Ovakav softver evidentira neobične aktivnosti, koje potom prijavljuje nadležnim kontrolorima. Softver, putem analize podataka iz računovodstva, može uočiti signale koji ukazuju na moguću prevaru, među kojima su najznačajniji: slični podaci kupaca ili dobavljača, slični nazivi kupaca i dobavljača, čime se pokušava da se proguraju lažne, odnosno fiktivne fakture koristeći nepostojeće kupce ili dobavljače, plaćanje nepostojećem kupcu ili dobavljaču, plaćanje sličnim ili identičnim iznosima, ručno

napisani čekovi u preduzećima gde se popunjavaju automatizovano putem računarskog softvera, čekovi izdati van redosleda plaćanja, i slično (Coenen, 2008).

Da bi kontrolori, odnosno revizori mogli da postignu veću verovatnoću u pogledu otkrivanja prevara, moraju da shvate opšte znake upozorenja koji ukazuju na prevare, ali koji nisu povezani sa određenom prevarom. Identifikovanje znakova upozorenja i njihovo dovođenje u vezu sa prevarom je još značajnije, a postiže se učenjem, analiziranjem i praćenjem znakova upozorenja. Znacima upozorenja se bave tri profesionalne grupe, a to su: Američki institut ovlašćenih javnih računovođa (AICPA), Institut internih revizora (IIA) i Udruženje za reviziju i kontolu informacionih sistema (ISACA).

Formiranje lažnih finansijskih izveštaja, kao oblik prevare, svojstveno je višem menadžmentu i izvršava se za potrebe preduzeća, u korist preduzeća i počinioca. Kod formiranja lažnih finansijskih izveštaja, znaci upozorenja podrazumevaju: računovodstvene anomalije, nedostatke u internoj kontroli, nagli rast poslovanja i neuobičajeni iznos dobiti, agresivnost koju ispoljava izvršni menadžment (www.aicpa.org). Na osnovu navedenih znakova upozorenja, možemo zaključiti da svaki od znakova može ukazati na postojanje prevara. Međutim, postoje i određeni znaci upozorenja koji ukazuju da je prevara ostvarena, a ti znaci su:

- računovodstvene anomalije,
- slabosti interne kontrole,
- neobična ponašanja zaposlenih,
- neobično raskalašan način života zaposlenih, a posebno menadžmenta,
- žalbe i predstavke.

Najčešće računovodstvene anomalije koje se javljaju, a koje su rezultat upotrebe neuobičajenih procedura i procesa u računovodstvu, su: nepravilnosti u izvornim dokumentima i lažni unosi računovodstvenih podataka. Nepravilnosti u izvornim dokumentima sa sigurnošću ukazuju da je izvršena prevara, a najčešće nepravilnosti koje ukazuju na mogućnost prevare su: nedostatak određenih dokumenata, povećanje dospelih računa, dupla plaćanja, neuobičajene promene dokumentacije, prekomerni iznosi kredita, postojanje fotokopirane dokumentacije bez

originalne, sumnjivo ručno pisana dokumenta, itd. Uočavanje lažnih unosa računovodstvenih podataka nije nimalo lako. Svaka kupovina, plaćanje, prijem i slično izaziva nekoliko promena u poslovnim knjigama i to na imovini, rashodima, prihodima i slično, i to je jedan od načina da se proverí da li je unos računovodstvenih podataka lažan ili tačan. Lažan unos računovodstvenih podataka najčešće prate sledeći simptomi: neobjašnjena i neuobičajena prilagođavanja potraživanja, obaveza, prihoda i rashoda, zatim, unos podataka bez odgovarajuće prapratne dokumentacije, unos podataka je izvršen na kraju perioda ili od strane osobe koja to ne radi, itd.

Slabosti interne kontrole ili nepostojanje interne kontrole ukazuju na rast rizika od pojave prevara. Najčešće slabosti interne kontrole koje olakšavaju pojavu prevara su: nedostatak nezavisnih kontrola, nedostatak podele dužnosti, zaobilaznje postojećih kontrola, neodgovarajući računovodstveni sistem, nedostatak odgovarajuće procedure evidentiranja i dokumentovanja, itd (Albrecht, 2009).

Postoje i određene opšte metode koje se koriste prilikom otkrivanja prevara, a one koje se najčešće koriste u otkrivanju prevara su:

- nenajavljena kontrola i/ili popis novca i imovine,
- analiza pokazatelja, odnosno trendova tokom poslednjih godina,
- horizontalna i vertikalna analiza finansijskih izveštaja,
- poboljšane interne kontrole, naročito one koje su ugrađene u proces poslovanja i koje su osmišljene za otkrivanje prevara ili znakova upozorenja,
- anonimna i jednostavna sistema za dojavu i prigovore kome mogu da pristupe zaposleni, kupci i dobavljači,
- provera podataka za važeće znake upozorenja korišćenjem softverskih alata (Singleton, 2006).

Razgovor sa zaposlenima, odnosno ispitivanje zaposlenih predstavlja još jednu od metoda koje se koriste prilikom otkrivanja prevara. Najčešće kontrolori ispituju menadžment, odnosno rukovodstvo preduzeća, članove nadzornog i upravnog odbora, članove interne revizije i druge zaposlene, kako bi utvrdili da li imaju saznanja o

prevari (postojećoj, mogućoj ili prijavljenoj) i prikupili dokaze o indikacijama ostvarene prevare (www.aicpa.org).

Prema istraživanju koje je sproveo Udruženje ovlašćenih istražitelja prevara (ACFE), najveći broj prevara se otkrije dojavom pojedinaca, odnosno od strane zaposlenih, kreditora, akcionara, poverilaca, kupaca, dobavljača, itd. Oko 42,2% prevara je otkriveno putem dojava, zatim sledi kontrola od strane menadžmenta (16%), 14,1% od strane interne kontrole, dok se 6,8% prevara otkrije slučajno (www.acfe.com).

Eksterna revizija ima zadatak da otkrije lažne finansijske izveštaje i da spreči da takvi izveštaji budu objavljeni. Revizor treba da planira i izvrši reviziju finansijskih izveštaja sa dužnom pažnjom, da održava stav profesionalnog skepticizma i da prihvati mogućnost da postoji rizik od pojave prevara i kriminalnih radnji prilikom finansijskog izveštavanja. Brojni skandali, koji su nastali usled lažnog finansijskog izveštavanja, doveli su do toga da velike revizorske firme sve više pružaju usluge forenzičke revizije. Nezavisna forenzička revizija predstavlja novu specijalizovanu uslugu u okviru nezavisne revizije finansijskih izveštaja, koja još nije značajnije uređena profesionalnom regulativom i standardima. Nezavisna forenzička revizija podrazumeva da se sa revizorskim kućama ugovara posebno angažovanje i rad posebno obučениh i iskusnih revizora za otkrivanje i sprečavanje kriminalnih radnji u finansijskim izveštajima. Prilikom sprovođenja forenzičke revizije, revizor prati trag kriminalne radnje sve od početka, odnosno njenog korena, bez obzira kada je izvršena. Pored eksterne i forenzičke revizije, u sprečavanju lažnog finansijskog izveštavanja važnu ulogu imaju:

- interna kontrola i rukovodstvo preduzeća, pri čemu je rukovodstvo preduzeća odgovorno za osmišljavanje, primenu i održavanje interne kontrole, kao i za sastavljanje i prezentaciju finansijskih izveštaja i sprečavanje prevara, dok efikasna interna kontrola podrazumeva pouzdan računovodstveni sistem i adekvatne politike i postupke kontrole,
- računovođe-forenzičari, koji nastoje da u potpunosti istraže i razreše počinjene prevare koje su eksterni revizori otkrili kao indikator moguće prevare. Računovođa-forenzičar vrši analiziranje i istraživanje dokaza o počinjenoj

prevari, učestvuje u razvijanju kompjuterizovanih aplikacija koje će poslužiti u analizama i prezentacijama o finansijskim dokazima, vrši prezentaciju rezultata istraživanja u vidu izveštaja i kompletiranja dokumentacije, asistira u pravnim postupcima, itd,

- država, koja treba da obezbedi donošenje i primenu zakonske regulative u oblasti finansijskog izveštavanja, kao i podizanje kvaliteta regulative i nivoa odgovornosti učesnika u procesu finansijskog izveštavanja, a sve sa ciljem sprečavanja lažnog finansijskog izveštavanja (Bešlić, Bešlić, 2013).

5 FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE U SVETU I U SRBIJI

Brojni računovodstveni skandali, koji su se dogodili u SAD i Evropi početkom 21.veka, kao posledica lažnog finansijskog izveštavanja, ukazuju da je revizija jedan od najznačajnijih faktora u obezbeđivanju pouzdanosti i kvaliteta finansijskih izveštaja. Mnogo više slučajeva lažnog finansijskog izveštavanja je karakteristično za SAD, jer je u Evropi, odnosno zemljama EU prisutan čvršći nadzor nad finansijskim izveštavanjem, kao i jača uloga državnih institucija u procesu finansijskog izveštavanja. Najpoznatiji slučaj računovodstvenih i finansijskih obmana jeste kompanija Enron, koja se bavila proizvodnjom goriva i energije, a koja je u cilju obmane investitora, u svojim finansijskim izveštajima precenila potraživanja za 1,2 milijarde dolara, zatim, prikazivala prihode svojih entiteta za posebne namene, dok je obaveze istih iskazivala vanbilansno. Sve to je rezultiralo bankrotstvom ove kompanije. Sledeći primer lažnog finansijskog izveštavanja u Americi jeste kompanija WorldCom, iz oblasti telekomunikacija, koja je namerno kapitalizovala troškove od kojih se ne očekuju nikakve koristi u budućnosti, a koji su tipični rashodi perioda i na taj način lažno povećala neto dobitak pre poreza i tokove gotovine iz poslovanja za oko 3,8 milijardi dolara. Najpoznatiji evropski primer računovodstvenih manipulacija jeste kompanija Parmalat, koja se bavi preradom mleka i hrane, a koja je potcenila dugove za 12,5 milijardi evra i precenila prihode od prodaje za 1,5 milijardi evra, što je rezultiralo stečajem ove kompanije (Kaparavlović, 2011).

Stepen razvijenosti finansijskog izveštavanja u Srbiji u odnosu na SAD, zemlje Evropske Unije i mnoge druge zemlje je na mnogo nižem stepenu razvijenosti. Razlozi niskog stepena razvijenosti finansijskog izveštavanja u Srbiji su mnogobrojni, a neki od njih su: nerazvijenost finansijskog tržišta, prilikom donošenja i sprovođenja zakonskih rešenja postoji odsustvo političke podrške, nedovoljno ulaganje u razvoj kadrova, postojanje propusta prilikom rada revizora, kako internih, tako i eksternih, nerazvijeni vlasnički odnosi. U skladu sa prethodnim, kvalitetno finansijsko izveštavanje ne predstavlja prioritet privrednih društava.

U Srbiji postoje mnoge interesne grupe kojima nije u interesu sastavljanje realnih i istinitih finansijskih izveštaja. Jedan od ključnih uzroka finansijske krize u svetu, pa i u Srbiji jeste nepravilna primena Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja (IFRS – International Financial Reporting Standards), kako u realnoj privredi, tako i u javnom sektoru. Nepravilna primena Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja se ogleda prilikom procenjivanja ključnih bilansnih stavki zaliha, nekretnina, obaveza i finansijske imovine. Pored toga, neadekvatna primena Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja se ispoljava i prilikom neregularne primene metode fer vrednosti, kojom su naduvani prihodi, deljena nezarađena dobit i dividend i prikazivana neostvarena dobit. Istovremeno sa nekontorlisanom i nepravilnom, neadekvatnom primenom Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja i nepotpuno regulisanim sistemom finansijskog izveštavanja, javlja se i nepouzdanost finansijskog izveštavanja, kako u realnoj privredi, tako i u javnom sektoru. Nepouzdanost finansijskog izveštavanja predstavlja osnov za razvoj finansijskog kriminala, prevara i korupcija u Srbiji. Istovremeno, nepouzdanost finansijskog izveštavanja predstavlja i ograničavajući faktor za izlazak zemlje iz ekonomskih teškoća i nastale recesije, sa ozbiljnim posledicama, ako se brzo ne otklone.

Da bi se popravila situacija u Srbiji, u oblasti finansijskog izveštavanja, neophodne su hitne i radikalne reforme računovodstvene i revizorske regulative. Kao prvo, Srbija treba da sledi primer Nemačke i da ceo sektor računovodstvene regulative premesti iz Ministarstva finansija u

Ministarstvo pravde. Kao drugo, Srbija treba da integralno objedini ceo sektor računovodstvene funkcije sa celokupnom regulativom privrednih društava na jednom mestu, od osnivanja privrednih društava, preko registracije privrednih društava, zatim, obaveze otvaranja poslovnih knjiga, prijavljivanja poreskoj upravi, sastavljanja i podnošenja finansijskih izveštaja, pa sve do stečaja i likvidacije poslovnih subjekata. Za sprovođenje ovog radikalnog predloga u pogledu budućeg uređivanja zakonske regulative računovodstva i revizije, postoji više razloga. Kao jedan od najznačajnijih razloga, može se navesti sledeći. Naime, reč je o vrlo osetljivoj materiji, koja je veoma podložna uticaju raznih stejkholdera, odnosno interesnih grupa, kao i nedonošenju regularne regulative (na primer, zakon o budžetskom računovodstvu već godinama nije donet) ili pak donošenju neregularne regulative, a sve to sa ciljem da se omogući legalizacija raznih finansijskih pronevera i prevara sa javnom imovinom ili zloupotrebama u velikim korporacijama. Objedinjavanjem ove regulative sa krivičnim zakonodavstvom, sigurno će se obezbediti manje uticaja, kao i manje pritisaka sa strane u pogledu neadekvatnog regulisanja ove važne oblasti zakonodavstva. Premeštanje sektora računovodstvene regulative iz Ministarstva finansija u Ministarstvo pravde, kao i objedinjavanje sa Ministarstvom pravde, donosi više komparativnih prednost od opšteg javnog interesa, jer su zaposleni u Ministarstvu finansija već premoreni i prezasićeni ovom problematikom (Dragojević, 2012).

U pogledu neplaćanja poreza ili izbegavanja plaćanja poreza, odnosno utaje poreza, situacija u Srbiji je alarmantna. U interesu svakog poreskog obveznika je da plati što manji porez ili da porez uopšte ne plati. U ovo tranziciono vreme, poreski obveznici koriste razne pravno-finansijske akrobacije kako bi ostvarili materijalno bogatstvo. Izbegavanje plaćanja poreza ili poreska evazija predstavlja fenomen sa kojim se sve više suočavaju poreska zakonodavstva savremenih zemalja. Fenomen konstruktivne dividende je veoma rasprostranjen i uporno opstaje u Srbiji. Ovaj fenomen podrazumeva da vlasnici kapitala nastoje i uspevaju da profite svojih firmi prihoduju prikazivanjem svojih ličnih rashoda kao rashoda firmi, a ne klasičnom isplatom dividendi. Pored fenomena konstruktivne dividende, u Srbiji je

veoma rasprostranjena i utanjena kapitalizacija. Dakle, jedan od posebnih oblika poreske evazije jeste utanjena kapitalizacija koja se javlja u sferi oporezivanja preduzeća. Najčešći razlog pojave fenomena utanjena kapitalizacija jeste različit poreski tretman prihoda od sopstvenog kapitala, odnosno dividende i prihoda od pozajmljenog kapitala, odnosno kamate. Fenomen utanjena kapitalizacija podrazumeva iskazivanje prihoda po osnovu kamata, a ne po osnovu dividend. Da pojasnimo, kamata predstavlja trošak poslovanja preduzeća i samim tim se izuzima iz osnovice poreza na dobit koji plaća preduzeće. Sa druge strane, dividend ulazi u poresku osnovicu. U skladu sa prethodnim, možemo zaključiti da preduzeće koje se uglavnom finansira sopstvenim kapitalom je izloženo većem poreskom opterećenju od preduzeća u čijoj strukturi kapitala dominiraju pozajmljena sredstva, i obrnuto, preduzeće koje se finansira iz pozajmljenih sredstava je izloženo znatno manjem poreskom opterećenju u odnosu na preduzeće u čijoj strukturi kapitala dominiraju sopstvena sredstva. Upravo zato, preduzeća su više zainteresovana da imaju veće učešće pozajmljenih u odnosu na sopstvena sredstva u strukturi svog kapitala. U slučaju da je učešće sopstvenog kapitala veće u odnosu na učešće pozajmljenog kapitala u strukturi ukupnog kapitala jednog preduzeća, onda će preduzeće svesno doneti odluku da jedan deo sopstvenog kapitala prikaže kao pozajmljeni kapital, a sve to u cilju plaćanja što manjeg poreza. U skladu sa prethodnim, možemo izvesti zaključak da je izbegavanje plaćanja poreza glavni uzrok nastanka fenomena utanjene kapitalizacije. Fenomen utanjena kapitalizacija je veoma složen i sa njim se sve češće suočavamo. Kod velikog broja zemalja, poresko zakonodavstvo ne sadrži odredbe kojima se reguliše utanjena kapitalizacija. Od 2001. godine, poresko zakonodavstvo Srbije sadrži odredbu kojom se reguliše fenomen utanjene kapitalizacije (Stojanović, 2002). Pored prethodno navedenih fenomena konstruktivne dividende i utanjena kapitalizacija, u Srbiji postoje i sledeći načini izbegavanja plaćanja poreza, a to su da se vredniji stambeni prostor pretvori u poslovni i da se po osnovu njega plaća porez na imovinu, pri čemu poresku osnovicu čini knjigovodstvena, a ne tržišna vrednost prostora ili da se poslovanje obavlja preko zemalja poreskih rajeva, odnosno da se otvaraju računi u onim

zemljama u kojima nema poreza na depozite u bankama. Takođe, postoje i slučajevi odlaganja poreskih obaveza, najčešće putem prikazivanja viška poreske nad računovodstvenom amortizacijom. Neplaćanje ili umanjenje poreskih obaveza nastaje kao rezultat rupa u zakonu, neusaglašenosti zakona, a posebno poreskih zakona i zakona o računovodstvu i reviziji, ali i kao rezultat vrsnih poreskih savetnika, koje angažuju poreski obveznici. Danas, kada je reč o izbegavanju plaćanja poreza, prevariti državu je u Srbiji postala vrlina.

U takozvanoj "crnoj zoni" u Srbiji se godišnje obrne između 10 i 12 milijardi evra. Godišnje, poreska policija otkrije utaje poreza u vrednosti od 15 milijardi dinara. Postoji nekoliko najčešćih metoda izbegavanja plaćanja poreza, koje koriste vlasnici preduzeća, preduzetnici, pa čak i građani. Porez na dodatu vrednost je prvi na spisku za izbegavanje plaćanja poreza. Postoji više načina za izbegavanje plaćanja poreza na dodatu vrednost, ali je glavna pretpostavka da roba prodaje bez ikakvih tragova u papirima. Drugi slučaj izbegavanja plaćanja poreza jeste kada se promet robe naplaćuje u gotovini. U ovom slučaju se najčešće novac ne uplaćuje na tekući račun i samim tim se na tako prodatu robu ne plaća porez na dodatu vrednost. Poreznici često otkriju i pokušaje prevare prilikom podnošenja zahteva za povraćaj poreza na dodatu vrednost. Ovakve prevare se najčešće otkrivaju na osnovu lažnih, odnosno fiktivnih faktura, po osnovu kojih u realnosti prometa uopšte nije ni bilo. Još jedan od načina za izbegavanje plaćanja poreza jesu sekundarne sirovine, koje se kupuju i koriste, a da se pritom njihov promet ne prikazuje u poslovnim knjigama. Pored poreza na dodatu vrednost, drugi na spisku za izbegavanje plaćanja poreza jeste I porez na kapitalnu dobit. Postoji više načina za izbegavanje plaćanja poreza na kapitalnu dobit, a jedan od načina je drugačije vođenje tih sredstava. Kao primer se može navesti kupovina i prodaja akcija. Naime, akcije se kupuju po jednoj, a prodaju po drugoj ceni i na osnovu razlike u ceni se ostvaruje kapitalni dobitak, po osnovu koga treba da se plati porez. U poreskoj upravi navode da to u praksi nije tako, već da se takva sredstva vode kao revalorizaciona rezerva, a sve u cilju izbegavanja plaćanja poreza (Poreske utaje, 2012).

U Srbiji postoje pet najčešćih načina prevara u vezi sa porezom na dodatu vrednost:

1. osniva se preduzeće koje se na osnovu falsifikovane lične karte registruje na nepostojeću osobu ili na čoveka koji je prodao svoje podatke. Ovakva preduzeća su poznata kao „fantom“ firme. Fantom firme izdaju lažne fakture koje sadrže porez na dodatu vrednost, dok preduzeća koja primaju takve fakture umanjuju obaveze po osnovu poreza na dodatu vrednost za iznos, odnosno sumu koja je sadržana u fiktivnim fakturama.
2. „peračka“ preduzeća, koja se osnivaju sa ciljem da stvore privid regularnog poslovanja, koja uredno prijavljuju porez, ali je taj porez nesrazmerno malu u odnosu na promet i broj zaposlenih,
3. pokrivanjem rashoda uplatama pozajmica vlasnika za likvidnost, firme namerno ne uspevaju da uđu u sistem PDV-a. Za ulazak u sistem poreza na dodatu vrednost potreban je promet veći od osam miliona dinara. Kod velikih ugostiteljskih objekata ovo je česta pojava, jer oni kupuju minimalne iznose preko fiskalne kase, dok uplatom pozajmice nadoknađuju nedostatak para.
4. radi ostvarivanja manjeg prometa, osnivaju se sestrinske firme koje nisu u sistemu poreza na dodatu vrednost, a sve sa ciljem da se preko ovih firmi stvaraju rashodi koji smanjuju dobit. Sestrinske firme mogu da pokriju do osam miliona dinara, tako da se one zatvaraju čim odrade svoj posao i osnivaju se druga preduzeća. U praksi, postoje pet, pa i više ovakvih preduzeća, koja pokrivaju glavno preduzeće. Nemoguće je dokazati da su sestrinske firme otvorene, odnosno osnovane sa ciljem smanjenja dobiti glavne firme, tako da su ovakva preduzeća uglavnom legalna.
5. izbegavanje plaćanja poreza po osnovu kapitalnog dobitka – ne podnošenje poreskih prijavi za prihode koje se ostvaruju, od strane fizičkih lica, dok su prihodi preduzetnika i pravnih lica obuhvaćeni kontrolom poreza na prihode od samostalne delatnosti, odnosno porezom na dobit preduzeća (Krivokapić, 2012).

Na osnovu svega prethodno navedenog, kao i na osnovu mnogih primera izbegavanja plaćanja poreza i mnogih prevara u finansijskim izveštajima koje su se desile u Srbiji, možemo zaključiti da ne

postoji visok stepen kontrole izvršenih prevara u finansijskim izveštajima. Interna kontrola i revizija predstavlja jedan od oblika kontrole koji može da spreči lažno finansijsko izveštavanje u Srbiji. Prema Zakonu o računovodstvu i reviziji, pravna lica može da organizuje, dok je u određenim slučajevima predviđenim zakonom dužno da obezbedi internu reviziju. Interna revizija ima zadatak da ispita, oceni i prati efikasnost i adekvatnost sistema interne kontrole i računovodstvenog sistema. Procedure i postupke koje obuhvata sistem interne kontrole, utvrđuje rukovodstvo pravnog lica, a sve sa ciljem obezbeđivanja urednog i efikasnog poslovanja, očuvanja integriteta sredstava, pridržavanja utvrđene računovodstvene politike, otkrivanja kriminalnih radnji i grešaka i njihovog sprečavanja, potpunosti i tačnosti računovodstvenih evidencija, primene zakonskih propisa, kao i blagovremenog sastavljanja pouzdanih finansijskih informacija (član 29, Zakon o računovodstvu i reviziji). Ovaj vid kontrole ne može biti u potpunosti efikasan u slučaju odsustva ili nedovoljne uloge interne kontrole u mnogim preduzećima u Srbiji.

Drugi oblik kontrole koji može da spreči lažno finansijsko izveštavanje jeste kontrola eksternih revizora. Prema zakonu, pravna lica, odnosno obveznici revizije imaju obavezu da do kraja februara naredne godine usvojene finansijske izveštaje sa mišljenjem revizora dostave Agenciji za privredne registre. Obavezu dostavljanja usvojenih finansijskih izveštaja sa mišljenjem revizora imaju sledeći obveznici revizije:

- velika i srednja pravna lica,
- mala pravna lica koja izdaju hartije od vrednosti putem javne ponude ili čijim se hartijama od vrednosti trguje na organizovanom tržištu,
- matična pravna lica koja sastavljaju konsolidovane finansijske izveštaje.

Reviziju finansijskih izveštaja obavljaju lica koja imaju zvanje ovlašćenog revizora, koji ima licencu za rad, koji je zaposlen u preduzeću za reviziju i koji je član Komore.

Revizorski izveštaj se sastavlja u skladu sa Zakonom i Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja i mora biti overen pečatom preduzeća za reviziju i potpisan od strane ovlašćenog revizora. Obveznik revizije je dužan da revizorski izveštaj dostavi Agenciji za

privredne registre i to na srpskom jeziku u originalnoj formi. Preduzeće čiji se finansijski izveštaji kontrolišu plaća obavljanje poslova revizije, pa se samim tim dovodi u pitanje objektivnost i integritet revizora.

Državna revizorska institucija je u Srbiji osnovana je 2005. godine, sa ciljem revizije javnih sredstava Republike Srbije.

Finansijsko izveštavanje u Srbiji je podložno manipulacijama, prevarama i zloupotrebama, najčešće iz razloga što ne postoji adekvantna kontrola i zbog nerazvijenosti sistema finansijskog izveštavanja. Postoje velike šanse da u Srbiji dođe do lažnog finansijskog izveštavanja zbog nedovoljne razvijenosti interne revizije i neadekvatne uloge i pozicije eksterne revizije, pa postoji potreba za stvaranjem forenzičkog računovodstva kao posebne kontrolne delatnosti.

6 ZAKLJUČAK

Savršeno finansijsko izveštavanje ne postoji i nikada i neće biti dostignuto. Finansijsko izveštavanje mora da bude relevantno i pouzdano i da rezultira objektivnim i istinitim finansijskim izveštajima. Informacije koje su sadržane u finansijskim izveštajima moraju biti kvalitetne, kako bi obezbedile sigurnost i visok stepen poverenja, kako kod internih, tako i kod eksternih korisnika, koji na osnovu informacija sadržanih u izveštajima donose poslovne i finansijske odluke.

Finansijsko izveštavanje je podložno manipulacijama i prevarama, odnosno nezakonitim radnjama, što za posledicu ima falsifikovanje finansijskih izveštaja, odnosno lažno finansijsko izveštavanje. Sve radnje koje su učinjene sa ciljem sastavljanja lažnih finansijskih izveštaja, odnosno izveštaja koji ne prikazuju pravu i istinitu finansijsku i prinosnu poziciju preduzeća, mogu se označiti kao kreativno računovodstvo. U svetu je kreativno računovodstvo, odnosno lažno finansijsko izveštavanje dovelo do bankrotstva mnogih velikih kompanija. Lažni finansijski izveštaji se sastavljaju sa ciljem manipulisanja finansijskom pozicijom i rezultatima poslovanja preduzeća, a sve to sa namerom da se korisnici finansijskih izveštaja obmanu i navedu na donošenje pogrešnih odluka, a koje su od koristi za menadžere preduzeća. Lažni finansijski izveštaji dovode u zabludu, ne samo investitore, kako postojeće, tako i buduće, već dovode i do ozbiljnih problema na

finansijskom tržištu. Između sastavljanja lažnih finansijskih izveštaja i momenta otkrivanja prevara i kriminalnih radnji, prođe određeni vremenski razmak, što predstavlja najveći problem. Kontrola finansijskih podataka, koji su sadržani u finansijskim izveštajima je postala mnogo detaljnija i strožija, zbog pojave velikog broja finansijskih skandala koji su nastali kao posledica lažnog finansijskog izveštavanja. Činjenica je da su finansijski skandali, koji su posledica lažnog finansijskog izveštavanja, prouzrokovali gubitke od nekoliko stotina milijardi dolara i izazvali ozbiljne potrebe na finansijskim tržištima.

Menadžeri i lica koja su odgovorna za sastavljanje finansijskih izveštaja imaju najveću odgovornost u pogledu kvaliteta finansijskih izveštaja. Mnoge manipulacije prilikom kreiranja finansijskih izveštaja nastale su kao rezultat ostvarivanja njihovih ličnih interesa, što je za posledicu imalo velike materijalne gubitke za investitore, poverioce i državu, kao i smanjenje poverenja u finansijske izveštaje, a gubitak poverenja ima ozbiljne posledice na privredu i finansijska tržišta. U skladu sa tim, država treba da nastoji da spreči ili onemogući sastavljanje lažnih finansijskih izveštaja, a to se postiže donošenjem i usvajanjem adekvatnih računovodstvenih standarda. Pored države odgovornost za otkrivanje i sprečavanje lažnog finansijskog izveštavanja imaju računovodstvo i interna kontrola preduzeća, eksterna i forenzička revizija, računovođe-forenzičari. Interni i eksterni revizori imaju zadatak da kontrolišu pouzdanost i kvalitet finansijskih izveštaja, svojim profesionalnim radom i objektivnošću. U praksi, mnogi slučajevi su pokazali da zbog zakonskih ograničenja i nemogućnosti pribavljanja dokaza, revizori nisu u stanju da otkriju manipulacije u finansijskim izveštajima. Interna i eksterna revizija, kao postojeći sistem kontrole kvaliteta finansijskog izveštavanja, nije dovoljna za otkrivanje i sprečavanje lažnog finansijskog izveštavanja, tako da je razvijeno forenzičko računovodstvo, kao novi vid kontrole, pri čemu računovođe-forenzičari imaju zakonska ovlašćenja da detaljno ispituju i otkriju prevare prilikom finansijskog izveštavanja. Adekvatno i etičko obavljanje aktivnosti od strane menadžera, revizora, računovođa, kao i državnih i regulatornih organa, imaće za posledicu kvalitetno finansijsko izveštavanje. U suprotnom, negativne posledice lažnog finansijskog izveštavanja su neminovne.

Citirani radovi

- Albrecht, S., Albrecht, C. and Zimbelman, M. (2009). *Fraud Examination (Third Edition)*. USA: South-Western Cengage Learning
- Association of Certified Fraud Examiners (2014). Report to the national on occupational fraud and abuse - 2014 Global Fraud Study. Dostupno na: <http://www.acfe.com/rtn/docs/2014-report-to-nations.pdf>
- Bešlić, D., Bešlić, I. (2013). Stečaj privrednog društva kao posledica manipulativnog finansijskog izveštavanja. *Škola biznisa* (3-4), 148-159.
- Bešlić, I., Bešlić D., Zakić, V. (2014). Data mining tehnika za otkrivanje lažnog finansijskog izveštavanja. *Sinteza 2014*, 583-587.
- Coenen, T. (2008). *Essentials of Corporate Fraud*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Dragojević, D. (2012). Kriza finansijskog izveštavanja. Dostupno na: <http://www.ief.rs/public/wp-content/uploads/2012/10/KRIZA-FINANSIJSKOG-IZVE%C5%A0TAVANJA.pdf>
- Fraud Prevention, Detection and Response. Dostupno na: <http://www.aicpa.org/InterestAreas/ForensicAndValuation/Resources/FraudPreventionDetectionResponse/Pages/Summary%20of%20SAS%20No.aspx>,
- Kaparavlović, N. (2011). Uticaj kreativnog računovodstva na kvalitet finansijskog izveštavanja. *Ekonomski horizonti* 13 (1), 155-168
- Knežević, G. (2009). *Analiza finansijskih izveštaja*. Beograd: Univerzitet Singidunum
- Krivokapić, S. (2012). Lažne firme za utaju poreza. Dostupno na: <http://www.blic.rs/Vesti/Ekonomija/324489/Lazne-firme-za--utaju-poreza>
- Malinić, S. (2001). *Organizacija računovodstva*. Kragujevac: Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu
- Malinić, S. (2008). *Upravljačko računovodstvo*. Kragujevac: Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu
- Petrova, D. (2008). Korišćenje računovodstvenih procena u manipulativnom finansijskom izveštavanju i odgovornosti revizora. *Računovodstvo* (7/8), 23-34.
- Poreske utaje: Prodaje ostaju bez traga. (2012). Dostupno na: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.290.html:360381-Poreske-utaje-Prodaje-ostaju-bez-traga>
- Ranković, J. (2007). *Teorija bilansa (deseto izdanje)*. Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu.
- Singleton, T., Singleton, A., Bologna, J. and Lindquist, R. (2006). *Fraud auditing and Forensic Accounting*. SAD: John Wiley & Sons
- Stefanović, R. (2000). Sprečavanje i otkrivanje lažnog finansijskog izveštavanja. *Računovodstvo* (11), Beograd: Savez računovođa i revizora Srbije
- Stojanović, S. (2002). Izbegavanje plaćanja poreza i utanjena kapitalizacija. *Pravo i privreda* 39 (9-12), 138-149.
- Zakonu o računovodstvu i reviziji (Službeni glasnik RS, br.46/2006, 111/2009 i 62/2013)

Datum prve prijave: 03.11.2014
Datum prijema korigovanog članka: 18.12.2014
Datum prihvatanja članka: 29.12.2014

Kako citirati ovaj rad? / How to cite this article?

Style – **APA Sixth Edition:**

Vuletić, P. (2015, Jan 15). Lažno finansijsko izveštavanje. (Z. Čekerevac, Ed.) *FBIM Transactions*, 3(1), 188-201. doi:10.12709/fbim.03.03.01.21

Style – **Chicago Sixteenth Edition:**

Vuletić, Predrag. 2015. "Lažno finansijsko izveštavanje." Edited by Zoran Čekerevac. *FBIM Transactions* (MESTE) 3 (1): 188-201. doi:10.12709/fbim.03.03.01.21.

Style – **GOST Name Sort:**

Vuletić Predrag Lažno finansijsko izveštavanje [Journal] // FBIM Transactions / ed. Čekerevac Zoran. - Beograd : MESTE, Jan 15, 2015. - 1 : Vol. 3. - pp. 188-201.

Style – **Harvard Anglia:**

Vuletić, P., 2015. Lažno finansijsko izveštavanje. *FBIM Transactions*, 15 Jan, 3(1), pp. 188-201.

Style – **ISO 690 Numerical Reference:**

Lažno finansijsko izveštavanje. **Vuletić, Predrag**. [ed.] Zoran Čekerevac. 1, Beograd : MESTE, Jan 15, 2015, FBIM Transactions, Vol. 3, pp. 188-201.